

SVENSK EXEGETISK ÅRSBOK
82

På uppdrag av Svenska Exegetiska Sällskapet
utgiven av Göran Eidevall

Uppsala 2017

Utgivare och redaktör: Göran Eidevall (goran.eidevall@teol.uu.se)
Redaktionssekreterare: David Willgren (david.willgren@altutbildning.se)
Recensionsansvarig: Rosmari Lillas-Schuil (rosmari.lillas@gu.se)

Redaktionskommitté:

Göran Eidevall (goran.eidevall@teol.uu.se)
Rikard Roitto (rikard.roitto@ths.se)
Blaženka Scheuer (blazenka.scheuer@ctr.lu.se)
Cecilia Wassén (cecilia.wassen@teol.uu.se)

Prenumerationspriser:

Sverige: SEK 200 (studenter SEK 100)

Övriga världen: SEK 300

Frakt tillkommer med SEK 50. För medlemmar i SES är frakten kostnadsfri.

SEÅ beställs hos Svenska Exegetiska Sällskapet via hemsidan eller postadress ovan, eller hos Bokrondellen (www.bokrondellen.se). Anvisningar för medverkande återfinns på hemsidan eller erhålls från redaktionssekreteraren (david.willgren@altutbildning.se). Manusstopp är 1 mars.

Tidskriften är indexerad i Libris databas (www.kb.se/libris/), samt ATLA Religion Database®, publicerad av the American Theological Library Association, 300 S. Wacker Dr., Suite 2100, Chicago, IL 60606; e-mail: atla@atla.com; webb: www.atla.com.

Omslagsbild: Del av 11Q19, ”Tempelrullen”, daterad till mellan första århundradet f.v.t och första århundradet v.t.

Svenska Exegetiska Sällskapet
c/o Teologiska institutionen
Box 511, S-751 20 UPPSALA, Sverige
www.exegetiskasallskapet.se

ISSN 1100-2298

Uppsala 2016

Tryck: Bulls Graphics, Halmstad

Innehåll

EXEGETISKA DAGEN 2016

<i>Eidevall, Göran</i> , 80 år senare: Exegetiska sällskapet, <i>SEÅ</i> och de exegetiska dagarna – tal vid exegetiska sällskapets 80-årsjubileum	1
<i>Crawford, Sidnie White</i> , Textual Growth and the Activity of Scribes.....	6
<i>Laato, Antti</i> , Rewriting Israel's History in the Apocalyptic Context: Animal Apocalypse in First Enoch	28
<i>Docherty, Susan</i> , Why So Much Talk? Direct Speech as a Literary and Exegetical Device in Rewritten Bible with Special Reference to Pseudo-Philo's <i>Biblical Antiquities</i>	52

ARTIKLAR

<i>Spjut, Petter</i> , Polemisk etikett eller saklig beteckning? En studie av svenskspråkiga opinionsbildares användning av termen "gnosticism" och dess implikationer för bibelvetenskaplig och kyrkohistorisk forskning	76
<i>Hedlund, Simon</i> , Who Are the ἀρσενοκόϊται, and Why Does Paul Condemn Them (1 Cor 6:9)?	116
<i>Kelhoffer, James A.</i> , Simplistic Presentations of Biblical Authority and Christian Origins in the Service of Anti-Catholic Dogma: A Response to Anders Gerdmar	154

REPLIKER

<i>Gerdmar, Anders</i> , The End of Innocence: On Religious and Academic Freedom and Intersubjectivity in the Exegetical Craft – A Response to James Kelhoffer	179
<i>Kelhoffer, James A.</i> , A Diverse Academy Recognizes No Boundaries for Critical Inquiry and Debate: A Rejoinder to Anders Gerdmar	210

RECENSIONER

Aichele, George, <i>Simulating Jesus: Reality Effects in the Gospels</i> (Joel Kuhlin)	223
Amos, Roger, <i>Hypocrites or Heroes? The Paradoxical Portrayal of the Pharisees in the New Testament</i> (Tobias Ålöw)	226
Collins, John J., <i>Encounters with Biblical Theology</i> (Stig Norin)	230
Dochhorn Jan, Susanne Rudnig-Zelt, and Benjamin Wold (eds.), <i>Das Böse, der Teufel und Dämonen – Evil, the Devil, and Demons</i> (Torsten Löfstedt)	235
Ehrman, Bart D., <i>Jesus Before the Gospels: How the Earliest Christians Remembered, Changed, and Invented Their Stories of the Savior</i> (Joel Kuhlin)	239
England Emma och William John Lyons (red.), <i>Reception History and Biblical Studies: Theory and Practice</i> (Mikael Larsson)	243
Fewell, Danna Nolan (ed.), <i>The Oxford Handbook of Biblical Narrative</i> (Josef Forsling)	245
Gordon, Robert P. and Hans M. Barstad (eds.), <i>“Thus speaks Ishtar of Arbela”: Prophecy in Israel, Assyria and Egypt in the Neo-Assyrian Period</i> (Magnus Halle)	249
Giuntoli Federico and Konrad Schmid (eds.), <i>The Post-Priestly Pentateuch: New Perspectives on Its Redactional Development and Theological Profiles</i> (Jan Retsö)	256
Hayes, Elizabeth R. och Lena-Sofia Tiemeyer (red.), <i>“I Lifted My Eyes and Saw”: Reading Dream and Vision Reports in the Hebrew Bible</i> (Stefan Green)	261
Heilig, Christoph, <i>Hidden Criticism? The Methodology and Plausibility of the Search for a Counter-Imperial Subtext in Paul</i> (Joel Kuhlin)	264
Kim, Yeong Seon, <i>The Temple Administration and the Levites in Chronicles</i> (Jan Retsö)	268
Klein, Anja, <i>Geschichte und Gebet: Die Rezeption der biblischen Geschichte in den Psalmen des Alten Testaments</i> (Lars Olov Eriksson)	272
Klink III, Edward W., och Darian R. Lockett. <i>Understanding Biblical Theology: A Comparison of Theory and Practice</i> (Bo Krister Ljungberg)	274
Knoppers, Gary N., <i>Jews and Samaritans: The Origins and History of Their Early Relations</i> (Cecilia Wassén)	278

Markschies, Christoph, <i>Christian Theology and Its Institutions in the Early Roman Empire: Prolegomena to a History of Early Christian Theology</i> (Carl Johan Berglund)	282
Mettinger, Tryggve N. D., <i>Reports from a Scholar's Life: Select Papers on the Hebrew Bible</i> (Cian Power)	285
Neusner, Jacob och Alan J. Avery Peck (red.); William Scott Green och Günter Stemberger (rådgivande red.), <i>Encyclopedia of Midrash. Biblical Interpretation in Formative Judaism. Volume I-II</i> (Tobias Ålöw)	289
Porter, Stanley E. och David I. Yoon (red.), <i>Paul and Gnosis</i> (Paul Linjamaa)	291
Smith, Geoffrey S., <i>Guilt By Association: Heresy Catalogues in Early Christianity</i> (Martin Wessbrandt)	295
Strauss, Mark L. och Paul E. Engle (red.), <i>Remarriage After Divorce in Today's Church</i> (Bo Krister Ljungberg)	299
Willgren, David, <i>The Formation of the 'Book' of Psalms: Reconsidering the Transmission and Canonization of Psalmody in Light of Material Culture and the Poetics of Anthologies</i> (Anja Klein)	302
Wright, Tom, <i>The Day the Revolution Began: Rethinking the Meaning of Jesus' Crucifixion</i> (Mikael Tellbe)	306

tagelser, även om en del slutsatser inte är självklara. Det förefaller mig till exempel inte helt avgjort att Psalm 135 är sekundärt fogad till psalm 136 för att vara en läsanvisning till den senare psalmen. Däremot är det träffande att se hur Psalm 137 individualiserar historien jämfört med de tidigare historiska psalmerna i Psaltaren.

Det sista kapitlet i Kleins arbete är summerande och innehåller även en kortare genomgång av Nehemja 9 som exempel på senare inomgamaltestamentlig reception. I kapitlet diskuterar författaren också psalmernas kultsituation och noterar den osäkerhet som finns kring den frågan.

Sammantaget har Klein med sin bok gett oss ett arbete att ta spjörn emot om vi vill försöka förstå både de historiska psalmernas plats i Gamla testamentets bönbok och kanske komma lite närmare den spännande frågan om Psaltarens redigering.

LarsOlov Eriksson, Johannelunds teologiska högskola

EDWARD W. KLINK III OCH DARIAN R. LOCKETT

Understanding Biblical Theology: A Comparison of Theory and Practice

Grand Rapids, MI: Zondervan, 2012, Paperback, 193 s., \$17.99,

ISBN: 978-0-31049-223-8

Författarnas utgångspunkt är att man kan karakterisera bibelteologier enligt hur dessa befinner sig på en skala mellan "historia" och "teologi", och finner så fem typer. Undertiteln, "En jämförelse mellan teori och praktik" blir förståelig när även frågan om *var* bibelteologi skall bedrivas och *av vem* behandlas: kyrka eller akademi. De fem typerna presenteras i olika kapitel, där varje typ ges en teoretisk beskrivning, vilken sedan följs av ett exempel på en modern "bibelteolog" (även om någon företrädare nog skulle värja sig mot den beteckningen). Man går så igenom de fem bibelteologiska typerna.

"Bibelteologi som historisk beskrivning": ingen helbiblisk teologi blir möjlig, eftersom de olika författarnas teologier är så olika. Dessa skall studeras i akademien endast av de som skolats i de discipliner som gör att man exegetiskt kan klarlägga vad texten betydde för de då samtida. Den historisk-kritiska metoden kontrollerar helt och hållet denna ansats:

man söker beskriva den teologi som rådde inom tid, plats och kultur, det vill säga den rekonstruerade tiden och platsen (*Sitz im Leben*); inte den spatio-temporal kontext som framgår ur textens extra-språkliga denotation (referens); vidare genom förståelse av textens olika traditions-lagers tolkningar. Bibelns teologi, så förstådd, behöver upptäckas genom samtida forskningsmetoder.

James Barr (1924-2006), presenteras som denna riktning mest framträdande företrädare. Hans *The Semantics of Biblical Language* (1961) attackerade "Bibelteologirörelsen" och dess tankar om skillnad mellan hebreiskt och grekiskt tänkande samt idén om att ord bar med sig samma etymologiska betydelse i alla syntaktiska förekomster. Titeln på Barrs sista bok, *The Concept of Biblical Theology* visar dock att ämnet ständigt sysselsatte honom. Författarna menar att Barrs styrka – hans ovevkliga och svidande kritik av andra – även var hans egen svaghet: själv ger han ingen metodisk vägledning hur bibelteologi skall gå till.

"Bibelteologi som återlösningshistoria": här görs en medveten koppling mellan de båda testamentena genom att teologiska kriterier ger en "speciell historia" som fortlöper kronologiskt. Denna återlösningshistoria följer vissa temata: förbundet, kungadömet, löfte/fullbordning och blir förståelig endast som den progressiva uppenbarelse av Guds syften i historien. Det är akademins uppgift att exegetiskt sålunda beskriva historien, men den teologi som härigenom uppkommer är till för kyrkan; denna typ har hermeneutiskt två foci: "vad det betydde och vad det betyder".

D. A. Carson (f. 1946), verksam i Trinity Evangelical Theological Seminary i Chicago, USA, ser bibelteologi som en "brobyggande disciplin" mellan exegetik och systematisk teologi. Medveten om alla exegeters förförståelser ("presuppositions") styrs han ändå, enligt författarna, av sin höga uppfattning om skriftens auktoritet. Klink & Lockett framhåller Carsons ambition att bibelteologi skall styras av exeges, och ligger därför närmare texten än den systematiska teologin med bas i "atemporal tänkande och filosofi". De menar ändå att den störs av att han inte ger historieskrivandets abstraherande karaktär rättvisa: "historia

är inte så neutral som Carsons underförstådda konstruktion ger vid handen” (89).

”Bibelteologi som världsbild/berättelse”: denna karakteriseras av den litterära genren *narrative*, ”berättelse”, vilken sammanbinder GT och NT, men uppfattas här även som en filosofisk kategori i sig. Rent konkret är det berättelseperspektivet i Paulus (eller NT:s) användning av Israels historia som utgör det positiva anslaget; många av dess företrädare avvisar den historisk-kritiska metoden som primär. Här uppskattas anslaget i Hans Freis *The Eclipse of Biblical Narrative*, med kritik av ”kritiken” för att den förlorat det större perspektivet genom att rekonstruera historiska och sociologiska bakgrunder till texten. Man startar varken med teologiska propositioner eller med historiska rekonstruktioner utan syftet är att låta ”berättelsen” (”story”) som egen kategori skapa en världsbild. Teorin återkopplar till filosofiska tänkare som Alasdair MacIntyre och Paul Ricoeur: vår förståelse av oss själva och förståelsen av världen omkring oss är ofrånkomligt gjuten i berättelsens skepnad; alltså inte som emballage utan som förståelsekategori. Litterärt hänvisas till Gérard Genettes distinktion mellan *story* och *narrative*, den senare berättar den förra från flera perspektiv. ”Bibelns enhetliga berättelse framställer i själva verket en ’värld’; den skapar en ny verklighet i vilken vi som läsare inbjuds att finna oss själva” (107).

Denna bibelteologiska teori har sett en delning bland utövare (N. T. Wright kontra Richard Hays) över begreppet *story:s* relation till ”historia”. N. T. Wright (f. 1948) är denna teoris främste företrädare, (jfr *New Testament and the People of God*). Förutom på begreppet *story* grundar han sitt arbete på begreppet *world-view* (”världsbild”), som har med förförståelse att göra (”presuppositional and precognitive,” 112), samt på vad han kallar *critical realism* (”kritisk realism”), vilken vänder sig mot positivismens naiva övertro på absolut objektiv kunskap; all mänsklig kunskap är i stället ofullständig. Hans ”världsbildsberättelse” tar sin utgångspunkt i den historiska verkligheten hos och förväntningarna inom Andra Templets Judendom (520 f.Kr-70 e.Kr).

”Bibelteologi som kanon”: kanon ses som en såväl historisk som teologisk kategori, och ger perspektiv på textens historiska mening och

samtida kristna mening. Med detta kanonbegrepp följer övertygelser angående uppenbarelse och sanning som gäller identitet, karaktär och litterära källor. Vad som förenar kanoniska arbetssätt är fokus på kanons förmåga att återspegla olika användningar och tillämpningar av Skriften. Ingen är närmare förbunden med denna teori än Brevard Childs (1923-2007), vars *Introduction to the Old Testament as Scripture* var tänkt som ett sätt att läsa Bibeln. Childs förstår ”kanon” som: 1) mottagandet och erkännandet av dess litteratur som ”avgörande” (”authoritative”); 2) den process genom vilken denna samling nådde fram till stabilitet; samt 3) den teologiska förlängningen av texternas primära betydelse. Författarna menar dock att Childs bruk av begreppet ”kanon” knappast förstås, och skapat mycken förvirring (spec. 152–53).

”Bibelteologi som teologisk rekonstruktion”: här är *teologi* definierat som vad den bekännande kyrkan tror. Man positionerar sig utanför akademiens uppdelning i bibliska studier och systematisk teologi, och hävdar att Bibeln är de kristnas Bibel och inte tillhörig ett främmande folk i en gången tid och i ett avlägset land. En teologisk förförståelse gör att denna typ hör hemma i kyrkan; man engagerar sig inte i sekulära sanningsmodeller, utan arbetar med inomkyrkliga begrepp. För Francis Watson (f. 1956) måste en trogen läsning av Skriften betrakta Bibelns budskap som att det hänför sig till närvarande tid (”referring to the present tense,” 171), för även om det är rotat i det förgångna fortsätter den gudomliga ”egen-kommunikationen” (”self-communication”). Författarna noterar hur Watsons kritiker sett sambandet med Karl Barth, och berättigt anklagats för att vara eklektisk och omstörtande.

På det hela taget är författarna återhållsamma med värderande omdömen och även med direkta, i meningen ”konfronterande”, jämförelser. Framställningen kunde ha vunnit på om språket inte varit så omständligt och ordrikt; detta ger inte någon särskild precision, utan döljer snarast kärnan av substans och insikt. Klink och Locketts uttalade syfte är att erbjuda ett ”heuristiskt schema”. De gör inte anspråk på att definiera vad bibelteologi är utan vill initiera dialog, genom att visa hur ”bibelteologier” praktiseras, och vilka teorier som är verksamma i dessa.

Bo Krister Ljungberg